

погенного воздействия, характерных для этих сообществ. Описаны видовой состав и структура доминирования орнитоценозов растительных сообществ, синтаксономически принадлежащих двум классам, семи порядкам растительности. В классе *Molinio-Arrhenatheretea* R. Tx. (1937) описано население птиц фитоценозов семи союзов растительности.

Ключевые слова: орнитоценозы, сообщества растительности, Западная Украина.

Senyk M.A., Resler I.Ya. Ornithocoenoses of meadow and coastal-aquatic vegetation communities of the plain part of Western Ukraine

Ornithocoenoses of meadow and coastal-aquatic plant communities of the plain part of Western Ukraine was studied. The dependence of the distribution of birds in different phytocoenoses, classified by the Braun-Blanquet approach, was found. The character of avifauna is associated with the conditions of each plant communities: ecotopes and anthropogenic factors. Described the ornithocoenoses species composition and dominance structure of two classes, seven orders of plant communities. In class *Molinio-Arrhenatheretea* R. Tx. 1937 described the avifauna of seven vegetation alliances.

Keywords: ornithocoenoses, plant communities, Western Ukraine.

УДК 639.111.14 (477.74)

Наук. співроб. С.М. Стельмах – Яворівський
національний природний парк

СТРУКТУРА ПОПУЛЯЦІЇ І СТАДНІСТЬ ДИКОЇ СВИНІ (*SUS SCROFA L.*) НА РОЗТОЧЧІ

Наведено результати вивчення статеві-вікової структури, а також стадності дикої свині в регіоні Розточчя з 1999 по 2008 рр. Висвітлено причини низької відтворювальної здатності досліджуваної популяції. Вікова та статеві структура місцевої популяції характеризується істотними змінами за роками. Найнижчий відсоток поросят зафіксовано у 1999 р. (21 %), а найвищий – у 2003 р. (48,6 %). За відносно великої частки дорослих тварин упродовж більшості років простежено незначний відсоток молодняку, що є ознакою низької відтворювальної здатності популяції. Середньорічний показник стадності змінюється в межах 3,2-6,8 особин. Найвищим він був у 2003 р., коли частка поросят була найбільшою.

Ключові слова: фауна, дика свиня, Розточчя.

Дика свиня (кабан) – поширений вид в Україні і здавна вважається важливим об'єктом полювання. Завдяки екологічній пластичності і високій плодючості кабан є перспективним видом у мисливському господарстві України. В останні два десятиліття спостерігають значне зростання чисельності виду по всій Європі [4-6], розширюється його ареал у північному напрямку [1-3]. Помітно зросла чисельність дикої свині на Львівщині. Так, якщо в 1999 р. поголів'я нараховувало 1770 особин, то в 2008 р. чисельність виду в області уже становила понад 3 тис. особин.

На сучасному етапі розвитку мисливського господарства недостатньо знати лише загальну кількість тварин. Необхідно враховувати, з яких особин (стать, вік) складається та чи інша мікропопуляція, які співвідношення забезпечують найвищу продуктивність поголів'я, яким чином потрібно здійснювати вилучення тварин, щоб не порушити нормального співвідношення статевих і вікових груп. Стосовно кабана це особливо важливо, оскільки у цього виду різні терміни першого спаровування у самців і самиць, обмежена полігамія самців та різна плодючість самиць.

Протягом 1999-2008 рр. ми вивчали структуру популяції і стадність дикої свині в регіоні Українського Розточчя. Природний регіон Розточчя є крайнім відрогом Подільської височини, де поєдналися ландшафти і рослинність, що характерні для Поділля, Полісся і Карпат. Регіон характеризується значною лісистістю (понад 40 %), у структурі лісостанів значну частку займають широколистяні ліси з бука лісового, дуба черешкового, клена-явора – порід, які відіграють важливу роль в екології кабана.

Дослідження проводилися на території Яворівського національного природного парку, Старицького і Магерівського військових лісгоспів, ДП "Рава-Руське лісове господарство" та Страдцівського навчально-виробничого лісокомбінату. Основними користувачами мисливських угідь тут є Товариство військових мисливців і рибалок Західного регіону України, спортивне товариство "Динамо" та ДП "Рава-Руське лісове господарство".

У роботі використано як власні спостереження, так і результати опитувань єгерської служби, лісової охорони та досвідчених мисливців.

Польові спостереження дають змогу визначити лише чотири вікові групи тварин: поросят, підсвинків, дорослих і старих. Стать візуально вдається визначити лише у дорослих і старих свиней. Тому матеріали, подані в табл., відображають статеве співвідношення тільки старших вікових груп.

Як видно з таблиці, вікова та статева структура Розточанської мікропопуляції кабана характеризується істотними змінами за роками. Так, наприклад, найнижчий відсоток поросят (цъогорічок) відзначений у 1999 р. (21,5 %), а найвищим він виявився у 2003 році (48,6 %). Частка підсвинків по роках змінювалася незначно. Серед статевозрілих особин незначна перевага належить самцям. Тільки в 2003-2004 рр. співвідношення між дорослими самцями і самцями було майже рівним, навіть з незначним переважанням самців. Старі особини в регіоні трапляються рідко, це переважно самці (сікачі). Дещо більший відсоток старих звірів відзначено у 2005-2007 рр. Середньорічний показник стадності змінювався в межах 3,2-6,8 особин. Найвищим він виявився у 2003 р., коли частка поросят у популяції була найбільшою (близько 50 %). Того року, в листопаді-січні (час гону), траплялись групи диких свиней, що налічували понад 30 особин, чого в інші роки не спостерігалось.

Табл. Статєво-вікова структура популяції і стадність дикої свині на Розточчі (% до загальної кількості зустрінутих тварин за рік протягом 1999-2008 рр.)

Рік	Поросята	Підсвинки	Дорослі		Старі		Середньорічний показник стадності
			♂	♀	♂	♀	
1999	21,5	17,5	27,7	27,3	6,0	0	3,2
2000	28,4	11,7	29,1	25,5	5,3	0	3,8
2001	27,5	14,3	27,8	25,8	4,6	0	3,7
2002	36,2	14,0	22,3	22,0	3,5	2,0	4,6
2003	48,6	14,5	17,4	17,9	1,6	0	6,8
2004	30,3	17,8	28,1	18,6	4,0	1,2	5,9
2005	25,8	18,1	28,7	15,4	9,0	3,0	5,3
2006	22,7	14,8	27,2	18,4	11,9	5,0	4,3
2007	25,5	13,5	24,8	20,6	11,5	4,1	4,5
2008	31,2	13,8	25,4	21,6	6,0	2,0	5,6

Літературні дані свідчать про те, що в межах усього ареалу в дорослих особин співвідношення статей є близьким 1:1. Серед ембріонів і новонароджених, зазвичай, більше самиць [1]. Проте варто зазначити, що частина самиць кабана (2-3-річного віку), яку віднесено до дорослої вікової групи, характеризується пониженою плодючістю і є більш схильною до яловості. Внаслідок цього, їхня роль в розмноженні значно менша, ніж самиць старшого віку. Самці до 4-річного віку дуже рідко беруть участь у спаровуванні, оскільки їх не допускають більш зрілі особини (сікачі). Тому вони, як плідники, також не відіграють істотної ролі в відтворенні популяції або складають її резервний фонд, який використовується у випадку відсутності або недостатньої кількості старших за віком самців. Водночас у природі кабани рідко живуть більше ніж 7-8 років, тому основне ядро популяції від якого залежить якість і темпи відтворення поголів'я, становлять 5-7-річні самці та 4-7-річні самиці, частка яких не перевищує 10 %. Отже, надмірна експлуатація цієї групи тварин призводить до зниження темпів відтворення популяції і її ослаблення, внаслідок того, що в процес спаровування вступають молоді – недостатньо зрілі, а також старі особини.

Повертаючись до матеріалів табл., треба звернути увагу на те, що за відносно великої частки дорослих тварин протягом більшості років спостережено незначний відсоток молодняку (поросят). На одну дорослу самицю в середньому припадає по 1,4 поросяти. Це ознака низької відтворювальної здатності популяції, що спричинена недостатньою кількістю репродуктивно-активних тварин у дорослій віковій групі. Тільки в 2003 р. співвідношення статеві-вікових груп було близьким до оптимального. Таким чином, доросла вікова група потребує ретельнішого аналізу, який можна отримати шляхом анатомічного і гістологічного дослідження відстріляних тварин (взяттям промислових проб).

Сезонна зміна стадності і склад стад у кабана проявляється досить чітко. Найбільший показник стадності спостерігався під час гону (листопад, грудень) та в періоди глибоких снігів. Ближче до весни, перед опоросом, дорослі самиці відокремлюються, що призводить до часткового розпаду стада. Варто зазначити те, що високий показник стадності є вірною ознакою підвищеної чисельності кабана.

Отже, структура популяції дикої свині в регіоні не є сталою, спостерігають порівняно невеликий відсоток молодняку. Це говорить про низьку відтворювальну здатність дорослих самиць. Для покращення існуючого становища необхідно перейти від безсистемної експлуатації ресурсів до вибіркового і селекційного відстрілів. Селекційну роботу потрібно вести в напрямі покращення маточного поголів'я.

Література

1. **Верещагин Н.К.** Копытные Северо-запада СССР (история, образ жизни и хозяйственное использование) / Н.К. Верещагин, О.С. Русаков. – Л. : Изд-во "Наука", 1979. – 309 с.
2. **Русаков О.С.** Кабан. Экология, ресурсы, хозяйственное значение на Северо-западе СССР / О.С. Русаков, Е.К. Тимофеева. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1984, 203 с.

3. Фадеев Е. Кабан / Е. Фадеев // Охота и охотничье хозяйство. – 1987. – № 2. – С. 10-13.

4. Feichtner B. Ursachen der Streckenschwankungen beim Schwarzwild im Saarland / B. Feichtner // Zeitschrift für Jagdwissenschaft. – 1998. – 44. – S. 140-150.

5. Neet C.R. Population dynamics and management of *Sus Scrofa* in western Switzerland: a statistical modeling approach / C.R. Neet // *Ibex JME*. – 1995. – 3. – P. 188-191.

6. Saez-Royuela C. The increased population of the wild boar (*Sus scrofa*) in Europe / C. Saez-Royuela, J. Telleria // *Mammal Review*. – 1986. – 16. – P. 97-101.

Стельмах С.М. Структура популяції і стадність кабана (*Sus scrofa* L.) на Расточья

Приведены результаты изучения половой и возрастной структуры, а также стадности кабана в регионе Расточья с 1999 по 2008 гг. Освещены основные причины низкой воспроизводительной способности изучаемой популяции. Возрастная и половая структура местной популяции характеризуется существенными колебаниями по годам. Наиболее низкий процент поросят отмечен в 1999 г. (21 %), наивысший – в 2003 г. (48,6 %). При относительно большой частице взрослых животных по большинству годам отмечен незначительный процент молодняка, что есть признаком низких воспроизводительных свойств популяции. Среднегодовой показатель стадности колеблется в пределах 3,2-6,8 особей. Наивысшим он был в 2003 г., когда частица поросят была наибольшей.

Ключевые слова: фауна, кабан, Расточья.

Stelmach S.M. Population structure and herd Wild pig (*Sus scrofa* L.) at Roztochyа

Results over of study of sexual and age-old structure are brought, and also to herd instinct of wild pig in the region of Roztochyа in a period from 1999 to 2008 reasons of subzero reproductive ability of investigated are reflected. The age-dependent and sexual structure of local population is characterized substantial fluctuations on years. The lowest percent of piglings is marked in 1999 (21 %), and the greatest in 2003 (48,6 %). Under the condition of relatively large part of adult individuals for majorities years an insignificant percent a sapling which is the sign of low reproductive ability of populftion is marked. The annual average index of herd instinct ranges from 3,2 to 6,8 individuals. The greatest index was noticed in 2003, when part of piglings was most.

Keywords: fauna, wild pig, Roztochyа.

УДК 639.1.07 Доц. П.Б. Хоєцький, канд. с.-г. наук – НЛТУ України, м. Львів

ІНТРОДУКЦІЯ ТА РЕАКЛІМАТИЗАЦІЯ МИСЛИВСЬКИХ ЗВІРІВ У ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

Проаналізовано результати інтродукції та реакліматизації мисливських звірів у Західному регіоні України. З другої половини ХХ ст. було розселено близько 4,5 тис. мисливських звірів. Із 11 видів успішним виявилася інтродукція (*Ondatra zibethica*, *Nyctereutes procyonoides*) і реакліматизація (*Bison bonasus*, *Castor fiber*) двох видів.

Ключові слова: інтродукція, акліматизація, мисливські звірі, Західний регіон України.

У ХХ ст. (особливо у його другій половині) ідея збагачення мисливської фауни шляхом завозу в Україну нових видів звірів була панівною доктриною. До цього часу погляд на акліматизацію, як на метод реконструкції фауни, має своїх прихильників, які доцільність акліматизації обґрунтовують економічною рентабельністю, збільшенням видового різноманіття мисливських звірів тощо. Протягом минулого століття в Україні вживали значних за-